

<https://bank.gov.ua/>

10. Алейнікова О. В. Теорії циклічності та проблеми структурних, фінансових і системних криз суспільного виробництва [Електронний ресурс] / О. В. Алейнікова // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_3

Стаття надійшла: 11.10.2016 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горювий Д.А.

УДК 681.45

JEL Classification: M21

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАХОДІВ З ПРИВОДУ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Кудрявцева О.В., к.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Предметом роботи є теоретичні засади формування регіональної і національної конкурентоспроможності. Метою роботи є виявлення основних шляхів оптимізації державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності на національному і регіональному рівні.

З метою одержання обґрунтованих висновків у процесі роботи були використані абстрактно-логічний метод; системно-структурний аналіз, та метод порівнянь. В роботі було виділено й обґрунтовано три напрями спрямовані на підвищення регіональної та державної конкурентоспроможності, а саме, зовнішньоекономічна, регіональна і структурна політика. Обґрунтовано ступінь важливості коректного погодження дій на зазначених напрямках, оскільки їх тісний взаємозв'язок, та особливості відкритої економіки, можуть надати певних труднощів у вирішенні даного питання. Крім того, проаналізовано і запропоновано оптимальний для підтримки високого рівня регіональної і державної конкурентоспроможності, порядок функціонування влади, та розмежування повноважень «по вертикалі» – між центральними, регіональними та місцевими органами влади. Для успішного функціонування усіх рівнів влади потрібне ретельне узгодження регіональних і загальнонаціональних інтересів. У зв'язку з цим, в роботі надане власне трактування поняття конкурентоспроможності країни, а також запропоновано ряд завдань які доцільно вирішити для підвищення її рівня.

Ключові слова: конкурентоспроможність, держава, регіон, національний, ефективність.

OPTIMIZATION OF GOVERNMENT ACTION ON COMPETITIVENESS ON NATIONAL AND REGIONAL LEVELS

Oksana Kudryavtseva, PhD in Economics

Kharkiv National Automobile and Highway University

Summary. The subject of the work is theoretical base of regional and national competitiveness. The aim is to identify ways to optimize the basic state policy aimed at improving competitiveness at national and regional level.

To obtain reasonable conclusions in the work has an abstract logical method; system-structural analysis, and method comparisons. The paper was isolated and grounded three areas aimed at improving regional and national competitiveness, namely, foreign, regional and structural policy. Proved the degree of importance of correct coordination of actions in these areas because of their close relationship, and features an open economy, can have some difficulty in resolving this issue. Furthermore, analyzes and proposed best to maintain a high level of regional and state competitiveness, the functioning of government and the separation of powers "vertically" – between central, regional and local authorities. The successful operation of all levels of government requires careful coordination of regional and national interest. In this regard, the work provided proper interpretation of the concept of competitiveness of the country and prompted a number of problems which should be solved to improve its level.

Keywords: competitiveness, state, region, national efficiency.

Постановка проблеми: По мірі того, як регіони залучаються до міжнародної торгівлі, підвищення їх конкурентоспроможності стає все більш важливим завданням для органів державної влади як на національному, так і на регіональному рівнях. У загальному вигляді це завдання можна сформулювати таким чином.

Конкурентні переваги компаній – мобільні активи, а конкурентні переваги територій - активи немобільні.

Держава відповідає за створення сприятливих умов розвитку і для фірм, і для регіонів своєї країни (де, власне, і проживає її населення). Тому в епоху глобалізації вони покликані, з одного боку, забезпечувати своїм компаніям вигідні умови доступу на світові ринки, а з іншого – сприяти розвитку немобільних конкурентних переваг своєї території (і країни, і окремих її частин).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про значний науковий внесок у теоретичні та практичні дослідження проблем конкурентоспроможності свідчать розробки таких зарубіжних та вітчизняних вчених: Г.Л. Азоєва, І. Ансоффа, А.П. Градова, Г.Л. Багієва, Я.Б. Базилюк, М.Г. Білопольського, Б.Б. Буркинського, А.Е. Воронкової, А.П. Градова, П.С. Єщенка, П.С. Зав'ялова, Ф. Котлера, Є.В. Лапіна, К. Макконела, М. Портера, О.М. Тридіда, Р.А. Фатхутдінова, Х.А. Фасхієва, О.П. Челенкова, А.Ю. Юданова та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Невирішені складові загальної проблеми. На сьогоднішній день відсутні універсальні заходи підвищення регіональної конкурентоспроможності. Існують лише деякі загальні принципи, які не є загальноприйнятими. Крім того, реалізація даних принципів з урахуванням умов конкретного регіону ускладнена цілим рядом причин об'єктивного і суб'єктивного характеру. У зв'язку з цим, вивчення досвіду зарубіжних держав і їх регіонів (особливо східних, так чи інакше, з українськими) представляє безперечний теоретичний і прикладний інтерес.

Формування цілей статті. Метою роботи є виявлення основних шляхів оптимізації державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності на національному і регіональному рівні

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо держава, діючи в дусі зовнішньоекономічної лібералізації, заохочує мобільність капіталу, але не зміцнює «національної бази», то вона ризикує знекровити країну. Національний капітал, технології, тощо, отримавши свободу пересування, скористаються нею для того, щоб покинути країну або окремі її регіони.

Таким чином, лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків, навіть з теоретичної точки зору, не тільки не скасовує регулюючої ролі держави, а й, навпаки, пред'являє до нього нові вимоги.

Завданнями держави, повинне бути створення умов для формування таких регіональних кластерів, які дозволяють б забезпечити найбільшу продуктивність як окремих регіонів, так і національної економіки в цілому.

Але подібна постановка проблеми носить надто загальний характер. Її конкретизація виявляє ряд складних, неочевидних моментів.

Одними з таких моментів можна виділити труднощі вироблення ефективної національної політики в сфері конкурентоспроможності. Незважаючи на загальне зростання уваги до регіональних проблем, економічне розшарування між державами триває, а навіть в багатих країнах зберігаються великі депресивні території. Досить згадати Південь Італії, райони вуглевидобутку в США і Бельгії, де, незважаючи на вагомий вкладення з федерального бюджету, економічне становище залишається значно важче в порівнянні з західними землями. Ці приклади показують, що далеко не завжди зусилля держави виявляються успішними.

Звичайно, в ряді випадків це може пояснюватися недооцінкою регіональної конкурентоспроможності або недостатньою науковою розробленістю теми. Однак, змістовний аналіз дозволяє виділити кілька більш глибоких проблем.

Перше, фундаментальна обставина полягає в тому, що уряд зазвичай керується міркуваннями вищого ідеологічного порядку – такими, як зміцнення обороноздатності або зростання життєвого рівня громадян.

Таким чином, для політиків конкурентоспроможність є не самоціль, але й підпорядкований засіб, нехай і важливий. Політичні цілі уряду можуть досягатися і іншими засобами – тим більше, що, за зауваженням М. Портера, робота по підвищенню національної конкурентоспроможності вимагає десятиліть, а політикам потрібен нехай короткостроковий, але негайний результат [7].

Це твердження здобуває більшої ваги у відношенні не країни в цілому, а окремого регіону, розвиток якого завжди розглядається в більш широкому загальнонаціональному контексті. Наприклад, заселеність регіону може підтримуватися одними лише трансфертами з центру, без підняття регіональної економіки.

Друга обставина пов'язана з цілим блоком технічних складнощів. Конкуренентоспроможність – явище комплексне і в силу цього не піддається не тільки прямому регулюванню, але і хоча б формалізації. Навіть в саме поняття конкурентоспроможності нерідко вкладається різний зміст.

Як відомо, багато дій уряду, безумовно, відбиваються на конкурентних позиціях регіонів. На нашу думку, найбільшої важливості набувають три напрямки політики – зовнішньоекономічна, регіональна і структурна.

Регіональна політика впливає на темпи розвитку окремих частин країни, сприяє створенню в регіонах нових виробництв або додаткового попиту (через держзамовлення), підвищує або знижує факторні витрати виробників через диференційовані ставки оподаткування і т.п. За допомогою засобів зовнішньоекономічної політики (включаючи економічну дипломатію) уряд може, наприклад, в більшій чи меншій мірі «відкривати» регіони для міжнародної конкуренції, стимулювати експорт товарів і капіталу, залучати або обмежувати іноземні інвестиції і т.п. Нарешті, структурна політика – визначення міжгалузевих пропорцій, стимулювання пріоритетних виробництв – безпосередньо спрямована на створення в економіці країни нових конкурентоспроможних галузей.

Так, локальні зовнішньоторговельні та інвестиційні пільги вільним економічним зонам можна з повним правом віднести до заходів і регіональної, і зовнішньоекономічної політики. Протекціоністський захист окремих галузей (наприклад, чорної металургії США) входить в арсенал і зовнішньоекономічної, і структурної політики.

Що ж стосується взаємовідносин регіональної і структурної політики, то їх складний характер відзначали багато авторів. Наприклад, О.Г.Дмитрієва зазначила, що «структурна і регіональна політики тісно взаємопов'язані і утворюють коло, яке важко розірвати» [8]. Справа в тому, що регіони різняться по забезпеченості природними та людськими ресурсами, кліматичним умовам, віддаленості від ринків і т.п. Різні виробництва, в свою чергу, прагнуть по перше – до джерел сировини, по-друге – до кваліфікованих кадрів, по-третє – до споживача готової продукції. В результаті, заходи структурної політики можуть сприяти розвитку тих регіонів, де для даної галузі є найкращі передумови і, навпаки, прирікати інші регіони на відставання.

Відзначимо, що згадане діалектичне протиріччя між структурною і регіональною політикою активно проявляється і в державному механізмі. За своєю природою структурна політика орієнтована на питання, «Які галузі розвивати в країні?». Регіональна ж політика, навпаки, органічно впливає з потреб окремих місцевостей. Тому головними ініціаторами структурної політики виступають центральні державні органи, а регіональної – влада «на місцях».

Нарешті, третя обставина пов'язана з самим порядком функціонування держави. Говорячи в цьому контексті про центральні органи влади, дослідники і політики зазвичай звертають увагу на гнучкість і ефективність державного регулювання. В українському контексті упор, як правило, робиться на проблеми кваліфікації держчиновників, бюрократизм, корупцію і лобізм. При переході ж з національного на «проміжний» регіональний рівень, до цих проблем додаються ще дві об'єктивні організаційні труднощі.

Одна впливає з розбіжності кордонів економічних районів і адміністративних одиниць. Держава змушена в своїй діяльності вирішувати протиріччя між просторовою організацією економіки і адміністративно-політичним устроєм, відповідно до якого утворюються і органи влади.

Інша проблема стосується розмежування повноважень «по вертикалі» – між центральними, регіональними та місцевими органами влади.

Інтереси влади на двох рівнях не можуть збігатися у всьому. Місцеві адміністрації прагнуть до поліпшення власного економічного становища, а центральний уряд – до підвищення ефективності національної економіки в цілому. Для успішного функціонування обох рівнів влади потрібне ретельне узгодження регіональних і загальнонаціональних інтересів.

Проблема полягає в тому, що регіони однієї країни об'єктивно конкурують не тільки з зарубіжними регіонами, а й між собою – як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку. Як відзначають відомі фахівці з регіональної політики В.Н.Лексін і А.Н.Швецов, «всередині єдиної країни кожна дія, що змінює структуру і пропорції політичних, соціальних, економічних та інших відносин на користь однієї з територіальних одиниць, автоматично змінює їх (і часто – в гіршу сторону) для інших» [9].

Ця дилема – частковий вияв глибинних протиріч регіональної політики: між частиною і цілим, між частинами цілого і між сукупністю частин і цілим. І подібні протиріччя

не можуть, по законам діалектики, вирішуватися шляхом складення одного в жертву іншому. Якщо регіон буде прагнути поліпшити власний добробут за всяку ціну, то він цілком може завдати шкоди інтересам і своїх сусідів, і країни в цілому.

Справді, регіон може бути просто поставлений в особливе становище (наприклад, отримати підвищені трансферти або особливі податкові пільги) в силу політичних міркувань.

Нам така точка зору представляється глибоко помилковою. Політично, вона ставить регіони в свідомо нерівні умови по складному, неоднозначному (і потенційно вихонебезпечному) національно-релігійному критерію. За одними суб'єктами держави закріплюється особливий політичний статус і пов'язані з цим фінансові привілеї. Решті ж пропонується «підвищувати конкурентоспроможність», заробляючи кошти і на власне існування, і на привілеї для «обраних».

Економічно, такий підхід не виправданий вже в силу того, що стартові умови різних регіонів суттєво відрізняються один від одного, причому часто не з вини самих регіонів і їх жителів. При цьому «непривілейованим» суб'єктам держави підвищити свою конкурентоспроможність виявиться подвійно складно, тому що доводиться долати об'єктивно більш жорсткі умови конкуренції, – не тільки природні, але й політично задані.

У той же час, неправомірною є й інша крайність: абсолютизувати загальнонаціональні інтереси за рахунок інших, у тому числі регіональних. Справа в тому, що центральний уряд також може цілком усвідомлено діяти на шкоду інтересам регіону, по суті, жертвуючи їм заради інших цілей. Наприклад, зовнішньоторговельна лібералізація, навіть вигідна для національної економіки в цілому, може болісно вдарити по окремій галузі, підприємства якої носять містоутворюючий характер.

Ще один варіант – конкурентоспроможність регіону може зрости, але за участю уряду налагоджується нееквівалентний міжрайонний обмін, і додатковий прибуток що отримується, буде вилучатися на користь інших частин країни. Правда, і цей процес в деякому сенсі можна звести до проблеми конкурентоспроможності – адже регіони конкурують між собою і за вплив на центральну владу, за частку загальнонаціональних привілеїв. Але нас, однак, цікавить саме їх міжнародна економічна конкурентоспроможність, а не потенціал внутрішньополітичного лобізму. Тому ми вважаємо вірною наступне трактування.

Конкурентоспроможність країни визначається наявністю в ній достатньої кількості конкурентоспроможних регіонів, але при тому розумінні, що їх конкурентоспроможність не досягається виключно шляхом надання односторонніх, економічно необґрунтованих пільг.

За результатами вищевикладеного, слід зазначити що завданням центральних органів держави в сфері регіональної конкурентоспроможності має стати створення умов, при яких підвищення конкурентоспроможності стало б «грою з ненульовою сумою», при якій регіони покращують своє становище не за рахунок, а на благо інших регіонів і країни в цілому. З цією метою доцільно закликати державу вирішувати, зокрема, такі завдання:

- забезпечення єдності економічного, правового, валютного простору країни, заохочення міжрегіональних господарських зв'язків;
- заохочення справедливої конкуренції товаровиробників, в тому числі розташованих в різних регіонах;
- вироблення і реалізація регіональної, структурної, зовнішньоторговельної, валютної, фінансової політики;
- стимулювання експорту, створення для національних компаній сприятливих умов роботи на глобалізованому ринку;
- зміцнення загальнонаціональних детермінант конкурентоспроможності (політика в галузі науки і освіти, природоохоронні вимоги, стандартизація, розвідка корисних копалин і т.п.).

Крім того, в рамках цих напрямів уряд може реалізувати численні варіанти економічної політики. Для процвітання нації в сучасних умовах необхідно дотримуватися жорсткого зводу лібералістських правил – так званого «золотого корсета». Він, зокрема, передбачає безумовний пріоритет приватного сектора, боротьбу з інфляцією шляхом стримування грошової маси і скорочення бюджетних витрат, всемірне зняття зовнішньоторговельних та інвестиційних обмежень, приватизацію держвласності, скасування монополій і т.д. [10].

Отже, завданням регіональних органів держави має бути забезпечення конкурентоспроможності регіону в заданих умовах. Це творча місія, вона вимагає застосовувати загальні принципи підвищення регіональної конкурентоспроможності відповідно до потреб даного конкретного регіону, з його унікальними природними і соціально-економічними характеристиками.

Висновок: Підводячи підсумок, можна сказати, що, по-перше, універсальні рецепти підвищення регіональної конкурентоспроможності відсутні; існують лише деякі загальні принципи, які не є загальноприйнятими. По-друге, реалізація даних принципів з урахуванням умов конкретного регіону ускладнена цілим рядом причин об'єктивного і суб'єктивного характеру. У зв'язку з цим, вивчення досвіду зарубіжних держав і їх регіонів (особливо східних, так чи інакше, з українськими) представляє безперечний теоретичний і прикладний інтерес.

Перелік посилань:

1. Фатхутдинов Р. А. Стратегічний менеджмент: підручник / Р.А.Фатхутдинов. – 5-е вид., випр. і доп. – М.: Річ, 2002. – 448 с.
2. Ансофф І. Стратегічне управління: учеб. посібник / І.Ансофф. – М.: Економіка, 2006. – 358с.
3. Азоев Г. Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
4. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов – М. : Издательско-книготорговый центр “Маркетинг”, 2002. – 892 с.
5. Румянцев А., Гаврилюк О. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін.; За ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
6. Чернега О. Б. Управление конкурентоспособностью в условиях трансформации экономических отношений / О. Б. Чернега – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1999. – 448 с.
7. Портер М.Е. Международная конкуренция / Под ред. В.Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
8. Дмитриева О.Г. Региональная экономическая диагностика / О.Г. Дмитриева – СПб.: Изд-во ПУЭФ, 2012 – С. 67
9. Лексин В.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития / В. Н. Лексин, А.Н.Швецов. – М.: УРСС, 1997. – С.49.
10. Уткин А.И. Глобализация: процесс и осмысление / А.И. Уткин. – М.: Логос, 2001 – С. 21-22.

Стаття надійшла: 05.09.2016 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А..

УДК 351:331:323/322

JEL Classification: L82

СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА ФУНКЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Пахнін М. Л., аспірант

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

Анотація. В статті розглянуто основні підходи до визначення та теоретичного дослідження поняття та сутності засобів масової комунікації. Розглянуто основні розбіжності поглядів стосовно ролі та впливу засобів масових комунікацій, в результаті чого виявлено що вони зазвичай, виникають в результаті впровадження та використання різних методологічних підходів та настанов в процесі вивчення процесу масової комунікації. Проведено аналіз основних досліджень і публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, за результатами якого проведено узагальнення підходів стосовно сутності, форм та функцій масової комунікації, особливостей сприйняття людиною інформації та основних принципів формування громадської думки. Виявлено, що під засобами масової комунікації розуміють сукупність каналів розповсюдження інформації, яку адресовано необмеженому колу осіб, соціальних груп, держав з метою оперативного інформування їх відносно подій і явищ у світі, конкретній країні, певному регіоні, а також для виконання спеціальних соціальних функцій. Розглянуто основні форми засобів масової комунікації в сучасних умовах. Виокремлено та проаналізовано, з урахуванням новітніх тенденцій світового інформаційного простору, основні функції засобів масової комунікації, серед яких було виділено три основні групи: - функції які можуть задовольняти основні потреби людини як індивіда; - функції які можуть задовольняти основні